

Los fondaments scientifics de la fonologia gascona

1- Las diferéncias enter fonetica e fonologia

la fonetica que descriu los sons independament de la loa fonccion dens la comunicacion. En fonetica, qu'estudiam los sons de la paraula nomenats fònes.

La fonologia que s'interessa aus sons manca que tien compta exclusivament de la loa fonccion dens la comunicacion linguistica. En fonologia, qu'estudiam los sons a valor fonetica nomenats fonèmas qui son en relacion dab un signifiat. Los trèits fonics que son percevuts per rapòt a la loa valor distinctiva.

2- L'alfabet occitan

L'alfabet occitan que compren 23 letras. Ne trobam pas nat K, nat Y e nat W. Totun, qu'encontram la k e w dens l'ortografia deus mots estrangers (sustot puus petits noms).

Letra	prononciacion	Letra	prononciacion	Letra	prononciacion	Letra	prononciacion
a	[a]	g	[ʒe]	n	[enɛ]	t	[te]
b	[be]	h	[aʃɛ]	o	[u]	u	[y]
c	[ce]	i	[i]	p	[pe]	v	[ve]
d	[de]	j	[ʒi]	q	[ky]	x	[iksɛ]
e	[ɛ]	l	[elɛ]	r	[erɛ]	z	[zedɛ]
f	[ɛfɛ]	m	[emɛ]	s	[eʃɛ]		

3- L'alfabet fonetic internacionau (AFI) e valor deus signes (lista indicativa per l'occitan gascon)

VOCAUS	CONSONANTAS
[a] g a t	[p] p o m a
[ɛ] p è	[b] b o n b o n
[e] p e r a	[β] a b a n d o n a t (u b e r t)
[i] l i b e	[t] t è r r a
[y] l u n a	[d] d e n t
[u] p o r a	[δ] n a d a (e n t e r d u a s v o c a u s)
[ɔ] p ò r t a	[tʃ] a t g e
[o] e n f i n a u a u t ò	[tʃ] c h e m i n e a
[ə] e n f i n a u	[dʃ] d j e m b e
[œ] g o j a t a	[dʒ] m a i n a t g e
MIEJAS CONSONANTAS	[ʎ] l u e n h
[w] d u s a u	[f] f l o r
[j] p l u j a	[h] h u e c
	[s] s o p a
MIEJAS VOCAUS	[ʃ] s h i s h a n g l a, c h i v a u
[ʊ] f r a s a	[tʰs] d e n t s
[ɹ]	[dʒ] d e t z e n a
	[ʒ] j o
	[m] m a m à
	[n] a n a n à s
	[ɲ] g a n h a r
	[l] a l a
	[λ] f a m i l h a
	[r] p a r a p l u j a
	[r r] r o t a
	[s] s o p a

	[k] quimera, casau, kiwi
	[g] gat

4- Las prononciacions (tablèus sinoptics)

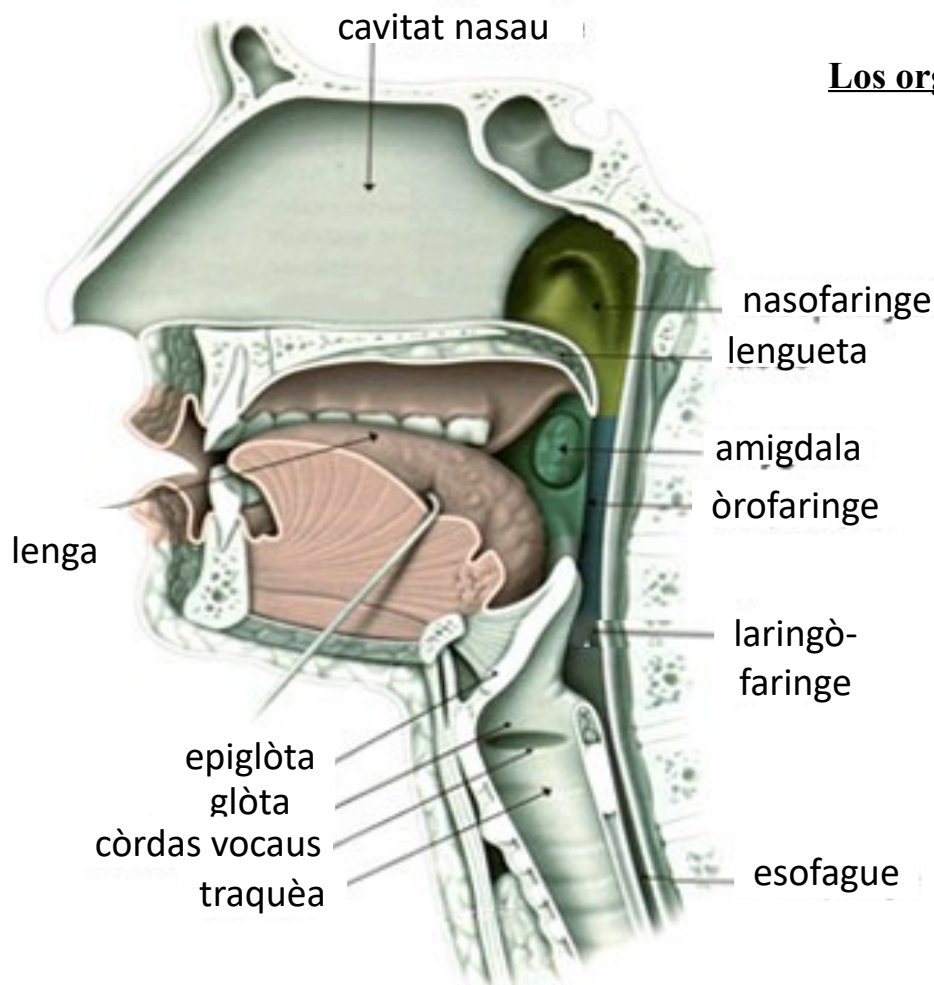
VOCAUS	
a	[a]
à	[a]
e é	[e]
è	[ɛ]
o e ó	[u]
ò	[o]
i e í	[i]
u e ú	[y]

DIFTONGAS ¹	
ai	[aj]
ei	[ej]
èi	[ɛj]
oi	[uj]
òi	[oj]
ui	[yi]
au	[aw]
eu	[ew]
èu	[ɛw]
òu	[ow]

CONSONANTAS		
b	[b]	Se proncia [p] a la fin d'un mot
c	[k] o [s]	[s] devant /e/ e /i/ e [k] devant /a/, /o/, /u/
d	[d]	Se proncia [t] en pausicion finau
f	[f]	
g	[g] o [ʒ]	Se proncia [j] devant /e/ e /i/ e [g] devant /a/, /o/ e /u/ En pausicion finau apres ua consonanta, que's proncia [k] (<i>lo rang – la sang</i>)
h	[h]	Qu'ei aspirat Quan precedeish un /l/ o un /r/ qu'ei mut (<i>hrai - hromatge</i>)
j	[ʒ] o [j]	Que cambia en fonccion de las regions gojat > [g y ʒ a t] o [g y j a t]

1 Que son duas vocaus qui's proncian amassa tà formar ua sillaba

l	[l]	Quan e i a un /i/ devant la doble -l que cau plan har entener las duas -l.
m	[m]	
n	[n]	En fin de mot e dens los grops -an, -in, -en, -on, -un, la /n/ que desapareish e la soa presencia qu'ei sentida per un perlongament de la vocau precedenta. Ne's pronuncia pas a la fin d'un mot manca dens las desinèncias verbaus un can > [y n ka] cantan > [ka n t œ n]
p	[p]	
q	[k]	
r	[r]	Sostemps doble a la debuta d'un mot. Ne's pronuncia pas en fin de mot. Caminar [ka mi na]
s	[s]	Lo /s/ deu plurau que's pronuncia
t	[t]	Ne's pronuncia pas si segueish ua consonanta : devant > [de ba n]
x		



Los organes de la paraula

Los organes de la paraula

organe	Manifestacion segon lo mòde e lo punt d'articulacion
Nas	nasau
boca	orau
pòts	labiau
dents	dentau
Alveòlas de las dents	alveolar
paladar	palatau
Vela deu paladar	velar
lengueta	uvular
Punta de la lenga	apicau
Esquia de la lenga	dorsau
faringe	faringau
Còrdas vocaus	Sonorizat : sonòra - vibracion de las còrdas vocaus non sonorizat : sorda - pas de vibracion de las còrdas vocaus
traquèa-artèria	
epiglòta	epiglotau
esofague	

5- Lo sistèma fonologic gascon

Vocalisme tonic e pretonic

Lòc d'articulacion		ANTERIOR		POSTERIOR
Gras d'obertura		PALATAU	LABIO PALATAU	VELAR
Barrat	1	i	y	u
	2	e		
Obèrt	3	ɛ		ɔ
	4	a		
labializacion		Non arredonida		arredonida

Las particularitats de préner en compte quan ensenham lo gascon

En occitan, la màger part deus sons que corresponen aus fonèmas manca per 3 cas :

/g/, /b/, /d/ :

- **/g/ que pòt transcriver lo son :**
- [g] : pagina [p a g i n ə]
- [ʎ] : pagar [p a ʎ a] > que'u disem 'alofòna' quan ei enter duas vocaus

- **/b/ que pòt transcriver lo son :**
- [b] : bonbon [b u n b u n]
- [β] : batèu [β a t e w] > que correspon au fonèma 'ubert'

- **/d/ que pòt transcriver lo son :**
- [d] : dinosaure [d i n u z ũ r e]
- [δ] : nada [n a δ a] > enter duas vocaus

A despart d'aqueras particularitats, qu'existeish tanben dens lo sistèmi fonologic occitan ua diferéncia màger enter dus fonèmas, /r/ e /rr/ , tant plan que si escambiam l'un per l'autre qu'obtiem dus mots diferents. Atau que disem d'aquera opausicion qu'ei pertinenta. Totun lo fonèma /r/ qu'ei tostemps doble en debuta d'un mot.

Ex : carrat / cara't > opausicion /r/ e /rr/

rota > [r r u t ə] > /r/ dobla a la debuta deu mot

Dens quauquas pausicions, dus sons qui's devèvan opausar ne s'opausan pas mei ; qu'ei lo cas puus sons /m/ e /n/. Devant ua [p] e ua [b], la diferéncia enter lo [m] e lo

[n] ne pòt pas existir.

Ex : *cambiar / canbiar* (lo dusau qu'ei juste d'un punt de vista fonologic mes qu'ei inexact d'un punt de vista ortografic).

Enfin en gascon, tota las letras finaus que son sordas.

Las particularitats de quauquas fonèmas gascons :

Fonèma	Transcripcion fonetica	prononciacion	Grafèma associat
/a/ finau	[œ]	e ouvert	a (pera)
/v/	[b]	B	v (avion)
/h/	[h]	H aspiré	h (gahús)
/lh/	[λ]	LI ²	lh (lhevar)
/au/	[a w]	aou ³	au (espitau)
/th/	[tʃ]	tch ⁴	th (castèth)
/èu/	[ɛ w]	èou ⁵	èu (panèu)
/nh/	[ɲ]	gn ⁶	nh (pinha)

6- Elements prosodics⁷

l'accent tonic

Coma la màger part de las lengas romanas (manca lo francés), lo gascon e mei generaument l'occitan qu'a un accent de mot. Tanlèu qu'un mot a mantuas sillabas, que n'i a ua d'accentuada. Aquera accentuacion que concerna tots los mots shens excepcion.

1- l'accent que pertòca l'abans darrèra-sillaba

a) quan lo mot qu'ei acabat per ua vocau : ua aulhèra – que camina – lo mainatge – un marro...

2 Aperar en castelhan

3 Mairida ortografia qui serveish a comprèner la prononciacion deu fonèma /au/

4 Mairida ortografia qui serveish a comprèner la prononciacion deu fonèma /th/

5 Mairida ortografia qui serveish a comprèner la prononciacion deu fonèma /èè/

6 Mairida ortografia qui serveish a comprèner la prononciacion deu fonèma /nh/

7 Lo gascon lèu e plan

b) la « s » deu plurau ne cambia pas arren dens aquera accentuacion : las aulhèras – los mainatges...

D'un biais generau, la « s » deu plurau ne cambia pas l'accentuacion.

c) Qu'ei la medisha causa puus « n » de la 3^{au} persona deu plurau deus vèrbes qui ne cambian pas aquera accentuacion : que caminan, qua cantan...

2- l'accent que pertòca l'abans-darrèra vocau quan lo mot e s'acaba per 2 vocaus :

la vesia – la holia – qu'espia...

Si n'ei pas lo cas, la vocau accentuada que pòrta un accent : l'istòria – la bèstia – la sciéncia...

3- l'accent que concerna la darrèra sillaba quan lo mot e s'acaba per ua consonanta (auta que « s » e « n » de la 3^{au} persona deu plurau deus vèrbes) :

lo moton – un mainat

NB : *totas las excepcion que son marcadadas per un accent : vèder- càder*

En resumit, l'accent tonic que pertòca generaument la darrèra o l'abans-darrèra sillaba. Totun que pòt aver excepcions.

lexic :

fonèma : element minimau non segmentable de la representacion fonologic d'un enonçat e dont la natura ei determinada per un ensemble de trèits distincts⁸.

Qu'èi la mei petita unitat discèta o distinctiva (es a díser qui permet de distinguir mots los uns deus autes) que poscam estremar dens la cadena parlada.

Sillaba : unitat linguistica intermediària enter lo fonèma e lo mot, caracterizada per la husion de las unitats fonicas qui la constitueishen.

Grafèma : qu'èi la transcripcion d'un fonèma. Ex : en gascon puu fonèma /o/ qu'avem los grafèmas *o* e *ó*.

Consciéncia fonologique : la consciéncia fonologica qu'èi definida com la capacitat a percéver, a descopar e a manipular las unitats sonòras deu lengatge tau com la sillaba, la rima o lo fonèma. La presa de consciéncia d'unitats fonologicas com la sillaba e lo fonèma, mes tanben lo lor tractament explicit e l'aprentissatge de las correspondàncias enter las unitats ortograficas e fonologicas que son essenciaus a l'acquisicion de la lectura e de l'escritura.

